

Marko Pećina, Stella Fatović-Ferenčić (ur.)

Narodna medicina: izvori i istraživanja

Izdavač: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti / Razred za medicinske znanosti / Odsjek za povijest medicinskih znanosti, Zagreb, 2017., 353 str. + ilustracije

Nedugo nakon što nas je iznenadila činjenica da je posezanje za izvorima tradicijskoga liječenja i njihovo istraživanje iznjedrilo i dodjelu Nobelove nagrade za pronalazak lijeka *Artemisinin* protiv malarije kineskoj znanstvenici Tu Youyou (uz Williama C. Campbella i Satoshi Ōmuru) 2015., i u našoj je sredini priređena zanimljiva izložba *Muzejski vremeplov: Zbirka narodne medicine kao okosnica izložbenog postava prvoga hrvatskog muzeja medicine*. Izložba je postavljena i svečano otvorena 12. travnja 2017. u Palači Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Na izložbi je predstavljena cijela muzejska zbirka i popratna arhivska građa iz Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU. Dokumentarno-arhivski dio građe bio je osmišljen kako bi evocirao proces nastajanja zbirke, a likovni postav izložbe asocijativno je slijedio postav prvoga hrvatskog muzeja medicine osnovanog 1944. pri Hrvatskome liječničkom zboru u Zagrebu.

Paralelno s ovim nastojanjima urednici edicije *Rasprave i građa za povijest znanosti* Marko Pećina i Stella Fatović-Ferenčić priredili su i novo izdanje knjige naslovljeno *Narodna medicina: izvori i istraživanja*. Kao što su i sami u predgovoru naveli, projekt je ostvaren potaknut zanimanjem što su ga polučile deveta i deseta knjiga *Rasprava* koje su donijele faksimil, transkripciju i transliteraciju karlovačkih i poljičkih ljekaruša, čime je istaknuta potrebu spašavanja ovih vrijednih i često ugroženih izvora. Rezultati tih projekata otvorili su prostor iz kojega su se mogli iščitati ne samo različiti pristupi liječenju ljudi i životinja te konceptualizacije bolesti i njihovih uzročnika već su ove izvore istaknuli kao mjesta otvorenosti hrvatskoga prostora svekolikim oblicima pismenosti.

Knjiga 17. *Rasprave i građa za povijest znanosti* naslovljena *Narodna medicina: izvori i istraživanja* podijeljena je u četiri glavna poglavlja te predgovor, *summary* i biografije autora koji su sudjelovali u knjizi. Već je na prvi pogled razvidno kako su urednici knjigu zamislili – da se izrazim terminologijom stare farmacije – kao *compositum* više dijelova koji su na prvi pogled raznorodni, ali ih veže bitna crvena nit, a to je tzv. narodna ili tradicionalna medicina. Prikazana je kroz prizmu potencijala za daljnja znanstvena istraživanja i potrebe suvremene valorizacije starih izvora koji nerijetko ostaju u zabranu nepoznatoga. Sam takav pristup u nas je novost jer je svako poglavlje na neki način i početak drukčijeg pristupa promatranoj tematici. Izvorište ili inspiraciju urednici i autori našli su u činjenici da je nedavno Nobelovom nagradom potvrđena i znanstvena vrijednost istraživanja kineske tradicionalne medicine – a u našim je krajevima također sačuvan veći broj rukopisa koji čuvaju tradiciju „narodne“ medicine, i to rukopisa pisanih trima hrvatskim nacionalnim pismima. Jedan takav izvor prikazan je u ovoj knjizi, i kao faksimil i kao transkripcija – budući da je ova knjiga namijenjena ponajprije farmaceutima, liječnicima i povjesničarima (prirodnih) znanosti, autor toga poglavlja prof. dr. Nikola Kujundžić opravdano se odlučio upravo za *transkripciju* koja je širem čitateljstvu dostupnija od *transliteracije*. Opisan je rukopis, jezične osobine teksta, izrađen je rječnik manje poznatih pojmova, oblika i arhaizama. Posebice je obrađeno ljekovito bilje i biljne droge kojima ljekaruša obiluje, sastojci životinjskog podrijetla, smole i slične tvari u receptima, pomoćne tvari i dr. Popisan je izvanredno velik broj narodnih naziva bolesti/simptoma/tegoba. Iznesena je i biografija fra Mirka Šestića, profesora, gvardijana, pisca, povjerenika Matice hrvatske i sakupljača narodnog blaga.

Vrlo je zanimljivo poglavlje knjige autorâ Nikole Kujundžića i Stelle Fatović-Ferenčić o medicinskom nazivlju koje je skupio biskup Paškal Vujčić, osobito stoga što autori te izraze uspoređuju s onima u objavljenim rječnicima:

Dežmanovu, Šulekovu, Petričićevu i Arambašinovu. Svi ti rječnici izvori su često jedni drugima, odnosno stariji mlađima, što se katkad može vidjeti i iz referencija koje navode. Nerijetko, njihov jezični fond medicinskih riječi popunjavaju pojedinačni sakupljači hrvatskih naziva, participirajući tako fondu realiziranih rječnika. Šulekovu *Njemačko-ilirskom rječniku* prethodio je rječnik Ivana Mažuranića i Jakova Užarevića, objavljen 1842. pod naslovom *Deutsch-illirisches Wörterbuch – Nemačko-ilirski slovar*, koji je Šuleku poslužio kao jedan od temelja. Autori ističu i slabo poznatu činjenicu da je Šulek u svoju knjigu *Jugoslavenski imenik bilja* uvrstio više od 1000 narodnih naziva biljnih vrsta koje je prikupio Paškal Vujčić. Uz hrvatske je izraze pak Vujčić dodao i engleske i francuske paralele, što je sve vrijedan izvor i za filologe, napose za povjesničare hrvatskoga jezika. U tom se odsječku, držim, najjasnije pokazuje *interdisciplinarna usmjerenost* ove knjige.

Kao sljedeća veća cjelina knjige slijedi ona o muzeološkim temama vezanima uz povijest medicine. Stella Fatović-Ferenčić i Silvija Brkić Midžić sustavno su u tom poglavlju opisale osnutak, razvoj i suvremene perspektive zbirke narodne medicine, od početaka i prvih zaslužnih osoba u prezentiranju povijesne građe, osobito uloge Stanka Sielskoga. Načinjen je i predstavljen katalog ove Zbirke (autorica Silvija Brkić-Midžić) koja se danas čuva u novoosnovanom Hrvatskome muzeju medicine i farmacije HAZU, s ukupno 323 predmeta raspoređenih po cjelinama: pribor za puštanje krvi; narodni kirurški instrumenti i njihovi prikazi; narodni lijekovi mineralnog, biljnog i životinjskog podrijetla; amuleti, apotropejski predmeti i nakit za zaštitu od bolesti i uroka; kršćanski zavjetni predmeti: medaljice – privjesci za zaštitu, svete sličice, zavjetni darovi – votivi, kršćanski zapisi; muslimanski zapisi, spremnice za zapise; fotografije na temu narodne medicine; ljekaruše; ostalo. Predmeti potječu iz vremenskog razdoblja od XVIII. stoljeća do prve polovice XX. stoljeća, pretežno s područja kontinentalne Hrvatske te Bosne i Hercegovine, uglavnom iz okolice Bihaća, Banje Luke, Dervente i Tuzle.

Zbirka narodne medicine Hrvatskog muzeja medicine i farmacije Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti vrijedna je s dva aspekta: kao spomen na nastojanja starijih generacija hrvatskih liječnika i povjesničara medicine ka uspostavljanju muzeja medicine te kao planski prikupljena i sačuvana narodna medicinska baština šire regije. Vrijednosti, ali i dokumentarnosti knjige kao cjeline pridonose i bogati slikovni prilozi. Knjiga će zasigurno naći čitatelje među liječnicima, farmaceutima, povjesničarima, filolozima i muzeolozima, ali i u široj zainteresiranoj javnosti.

Theodor Dürriegl